

Pārdomas par Johana Teodora Bērenta (1784–1866) kapavietu Suntažos

Dzintra PAEGLE
Latvijas Universitāte

levads

Rakstā analizēti Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumenti un biogrāfiskās ziņas par kādreizējā Suntažu mācītāja Johana Teodora Bērenta atdusas vietu Suntažos, lai noskaidrotu kaut aptuvenu tās atrašanos, ņemot vērā, ka 19. gadsimta otrajā pusē Suntažos ir bijušas divas luterāņu kapsētas. Biogrāfiskajās ziņās ir tikai norāde, ka mācītājs apglabāts Suntažos.

1. Īsa J. T. Bērenta biogrāfija

Suntažu Evaņģēliski luteriskās draudzes mācītājs Johans Teodors Bērents (*Johann Theodor Berent*, dzimis 1784. gada 31. maijā (v. st.) Rīgā — miris 1866. gada 27. jūnijā (v. st.) Rīgā), nodzīvojis 82 gadus un 27 dienas, apbedīts 5. jūlijā Suntažu kapos — „*auf dem Sunzelschen Gottesacker*“ (Döbner 1868: 11).

J. T. Bērents Suntažu draudzē nostrādājis 42 gadus, no 1808. gada 1. novembra līdz 1850. gada martam, bijis viens no Latviešu literārās (draugu) biedrības dibinātājiem, kalendāru veidotājiem un literāru darbu tulkotājiem. Bērents pēdējos mūža gadus nodzīvojis Rīgā sava dēla Johana Aleksandra (*Johann Alexander*) Bērenta namā. Mācītājs labi pratis latviešu valodu, senās valodas, kā arī franču, angļu un krievu valodu. J. T. Bērents tiek dēvēts par „vācu tautības latviešu rakstnieku, tulkotāju“ (Frīde 2003: 70). Plašāk par J. T. Bērenta darbiem un to valodu sk. arī Paegle 2021.

2. J. T. Bērenta apbedījuma vietas meklējumi

Nekrologā un biogrāfiskajās uzziņās teikts, ka J. T. Bērents apglabāts Suntažu kapos līdzās agrāk mirušajai dzīvesbiedrei:

„Kad papreekſch draugi un peederrigee miņļa aiſgahjeja peemiņņu ar dſeeſmahm un runnahm Rihgâ bij ſwehtijuſchi, tad pawaddija lihķi us Suntaſcheem, kur nu duſs ſawas wezzas draudſes widdû un laulatam draugam lihdfâs, kâ dſihwibas deenâs pats wehlejees.“

(CB 1866, sk. arī MV 1866, RB 1866)

1866. gadā Suntažos bija divas luterāņu kapsētas. Vecākā atradās pie 1782. gadā pēc Kristofa Hāberlanda (*Christoph Haberland*, 1750–1803) projekta celtās Suntažu baznīcas. Kapsēta bija baznīcas sakristejas galā (sk. 1. attēlu), austrumu pusē, tā tagad ir zudusi, padomju laikā nopostīta. Nav izdevies atrast kādu fotoattēlu ar šo kapsētu, kaut gan sadzīvē baznīca fotografēta bieži — kristību, iesvētīšanu, laulību sakarā.

Attēls. Suntažu luteriskā baznīca no sakristejas puses 2020. gadā.
(Andra Lindes foto)

Jaunākā, tagadējā, kapsēta atrodas pie Abzes upītes ietekas Mazajā Juglā. Suntažu draudzes grāmatās ir izdevies noskaidrot tās sākotni. Tas noticis labu laiku pēc 1773. gadā izdotā likuma, kas aizliedza glabāt baznīcās un ap tām. 1840. gada latviešu draudzes apbedīto sarakstā (LVVA 1840, 17. lp.) septembrī ar Nr. 63. un 64. pie mirušo datiem piezīmēs ir pieraksts: „*Die ersten Leichen auf dem neuen Kirchhofe*“, tātad — pirmie apbedītie jaunajā kapsētā. Pāreja uz jauno kapsētu notikusi pamazām. Tā 1840. gada rudenī ir apbedīti tikai trīs mirušie jaunajos kapos, bet pārējie 28 — vecajos kapos.

Nākamajā 1841. gadā lielākā daļa latviešu draudzes mirušo apglabāti vecajā kapsētā ap baznīcu — 52, bet 36 — jaunajā, savukārt visi 4 vācu draudzes mirušie — vecajā kapsētā, viens pārvests uz citas draudzes kapsētu (LVVA 1841, 13.–21. lp.). Līdzīga aina ir līdz pat 1850. gadam, vienu daļu mirušo apbedī vecajā kapsētā, bet citus — jaunajā, piemēram, 1848. gadā visi vācu draudzē mirušie apbedīti vecajā kapsētā ap baznīcu, bet latviešu draudzes mirušie — jaunajā kapsētā (LVVA 1848, 9.–15. lp.).

1847. gada 24. novembrī mirusi mācītāja J. T. Bērenta dzīvesbiedre Natālija Kristīne (*Natalie Christine*, dzim. *Rosenplänter*). Zināms, ka viņa apbedīta Suntažos, bet, tā kā nav saglabājusies 1847. gada Suntažu draudzes grāmata, trūkst konkrētu norāžu par kapavietu. Vērtējot apbedījumu tendences Suntažos 19. gs. 40. gados, vedas domāt, ka visdrīzāk mācītāja Bērenta dzīvesbiedre apbedīta vecajā kapsētā ap baznīcu.

Kad pēc 19 gadiem aizsaulē dodas mācītājs J. T. Bērents, viņu apbedī Suntažos blakus dzīvesbiedrei, visticamāk, vecajā kapsētā ap baznīcu, jo tagadējā kapsētā viņa kapavieta nav atrodama. Diemžēl arī šajā gadījumā nav saglabājusies 1866. gada Suntažu draudzes grāmata, kas to varētu apliecināt.

Patiesības noskaidrošanai šoreiz nevar palīdzēt arī vācu valodas terminoloģija. Mūsdienu vācu valodas vārdnīcas uzrāda kapsētu nosaukumus — *der Kirchhof*, *der Friedhof*, *der Gottesacker*. Apbedījumu vēstures pētnieks Vitolds Muižnieks raksta, ka šie vārdi nav sinonīmi, ar vārdu *der Kirchhof*, angļu *churchyard*, zviedru *kyrkogård* apzīmē pie baznīcām ierīkotas kapsētas (Muižnieks 2015: 213). Bet tas neapstiprinās 19. gs. sākumā un vidū, tad šie termini netika šķirti un apzīmējumu *der Kirchhof* attiecināja arī uz attālākajām kapsētām, kuras neatradās ap baznīcu — *Die ersten Leichen auf dem neuen Kirchhofe*. Un mūsu gadījumā poētiskais *der Gottesacker* visdrīzāk attiecas uz kapsētu pie baznīcas. Termina *der Kirchhof* attiecināšana uz attālākajām

kapsētām ir nepiemērota, uz to norāda arī Voldemāra Gutceita vārdnīca, jo attālākajās kapsētās nav bijušas uzceltas baznīcas (Gutzeit 1874: 39).

20. gs. 50. gados, padomju laikā, vecā kapsēta ap Suntažu baznīcu, kas atradās tās sakristejas galā, ar buldozeru tika nolīdzināta, vecās kapsētas kapu krusti un pieminekļi sastumti kaudzē krūmos, tie ar laiku iznīcināti. Bet baznīcas kapsētas austrumu stūrī, kur iepriekš atradās 1. pasaules karā kritušo vācu karavīru apbedījumi, tika ierīkoti 2. pasaules karā kritušo padomju karavīru kapi, kas tur atrodas vēl šobrīd.

Nobeigums

Suntažu mācītāja J. T. Bērenta kapavieta mūsdienās nav atrodama. Pašlaik ir netieši, bet ticami pierādījumi, ka viņš ir bijis apglabāts vecajā kapsētā pie Suntažu baznīcas līdzās savai dzīvesbiedrei, taču šī kapsēta nav saglabājusies.

Avoti

LVVA 1840 = Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 235. fonds, 4. apraksts, 2414. lieta Vidzeme, Rīgas apriņķis Suntažu draudze.

LVVA 1841 = Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 235. fonds, 4. apraksts, 2415. lieta Vidzeme, Rīgas apriņķis Suntažu draudze.

LVVA 1848 = Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 235. fonds, 4. apraksts, 2421. lieta Vidzeme, Rīgas apriņķis Suntažu draudze.

Literatūra

Döbner, August. 1868. Nekrolog. Joh.Theodor Berent, geboren den 31. Mai 1784, gestorben den 27. Juli 1866. *Magazin, herausgeben von der Letttisch-Literärisch Gesellschaft*. Band 14. Theil 1. Mitau: S.F. Steffenhagen und Sohn, 9–21.

CB 1866 = Peemiņņa. *Ceļa Biedris*, Nr. 16. (04.08.1866).

Frīde, Zigrīda, 2003. Bērents (Berent) Johans Teodors. *Latviešu rakstniecība biogrāfijās*. Otrais, pārstrādātais un papildinātais izdevums. LU Literatūras, Folkloras un mākslas institūts. Rīga: Zinātne, 70–71.

Gutzeit, Woldemar. 1874. *Wörtertschatz der Deutschen Sprache Livlands*. Von W. Von Gutzeit. Zweiter Theil. Erste Lieferung. Riga: In Commission bei Remmel.

MV1866 = Eekfchēmmes fiņņas. *Mājas Viesis*. Nr. 31. (01.08.1866.).

Muižnieks, Vitolds. 2015. *Bēru tradīcijas Latvijā pēc arheoloģiski pētīto 14.–18. gadsimta apbedīšanas vietu materiāla*. Latvijas Nacionālā vēstures muzeja raksti. Nr. 2. Arheoloģija. Rīga: Jelgavas tipogrāfija, 2015.

Paegle, Dzintra. 2021. Suntažu mācītājs Johans Teodors Bērents (1784–1866) un viņa latviešu valoda. *Baltu filoloģija* 30(1/2), 100–137.

RK 1866 = Nekrolog. *Rigaſches Kirchblatt*. Nr. 47. (22.07.1866).

Dzintra Paegle

Baltu valodniecības katedra

Humanitāro zinātņu fakultāte

Latvijas Universitāte

Visvalža iela 4a, Rīga, Latvija

dzintrap@latnet.lv

SUMMARY

Some Thoughts about Johann Theodor Berent's (1784–1866) Grave in Suntaži

Dzintra PAEGLE

Using the documents of the State Historical Archive of Latvia as well as other sources, the article analyzes the possible burial place of Suntaži pastor, writer and translator Johann Theodor Berent in one of the two Lutheran cemeteries in Suntaži.

Unfortunately, no register books of the Suntaži parish have been preserved from 1847, when Berent's spouse died, nor from 1866, when the pastor himself passed away. However, the lists of the dead in the register book of the Suntaži parish in 1840 reveal the first burials in the new cemetery, which is further away from the church. The transition to the new cemetery in Suntaži took place gradually, but not immediately after the 1773 law. Thus, in the fall of 1840, the first three burials were made in the new cemetery, and the other 28 in the old cemetery around the church. Often, for example in 1848, all members of the German congregation were buried in the old cemetery, and Latvians in the new cemetery. Most likely, the pastor's spouse was buried in the old cemetery near the Suntaži church in the fall of 1847. According to newspaper reports, 19 years later, pastor Berent was buried next to her. Thus, his grave must be in the old cemetery. Unfortunately, the cemetery around the Suntaži church was destroyed during the Soviet era, in the 1950s.